

“YASHIL IQTISODIYOT” KONSEPTSIYASI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Amirov Temur Mashrab o‘g‘li
*SamISI “Iqtisodiyot nazariyasi”
kafedrasi asisstenti*

Annotatsiya: Maqolada yashil iqtisodiyotning vazifasi jamiyat farovonligini oshirish, ekotizimga yukni kamaytirish, izlash davlat siyosati, iqtisodiyot va ekologiya o'rtasidagi muvozanat muammolari va yechimlari yoritilgan.

Kalit sozlar: "yashil" iqtisodiyot, atrof-muhit, yashil qurilish, energiya tejaydigan texnologiyalar,"yashil" texnologiyalar,tabiyy muhit

Hozirgi vaqtda jamiyat "yashil" iqtisodiyot ifodasining mohiyatini turlicha tushunadi. Ba'zilar, bu mamlakatning tabiatini yaxshilaydigan iqtisodiyotning yangi tarmoqlari deb hisoblashadi. Boshqalar bu ifodani yangi texnologiyalar, tabiatga yordam berish va foyda keltirish uchun mo'ljallangan ekotizim sifatida tushunishadi. Boshqalar esa, bu barqaror mahsulotlarni yaratishga qaratilgan rivojlanishning yangi bosqichiga o'tish deb hisoblashadi . Birlashgan millatlar tashkilotining atrof-muhitni muhofaza qilish tashkiloti (UNEP) ekspertlari "yashil" iqtisodiyotni "odamlarning farovonligini oshiradigan va ijtimoiy adolatni ta'minlaydigan va shu bilan birga atrof-muhit xavfini sezilarli darajada kamaytiradigan" iqtisodiy faoliyat sifatida ko'rib chiqish orqali ushbu tushunchani eng keng tushunishni taklif qilmoqdalar va tabiatning qashshoqlashishi "

Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari qanday? "Yashil iqtisodiyot" - 20-asr oxirida shakllangan iqtisodiy fandagi yo'nalish. Uning paradigmasi juda oqilona:"iqtisodiyot barqaror tabiiy muhitning qaram tarkibiy qismidir va u resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishi va barqaror ishlab chiqarish – iste'mol modellarini rag'batlantirishi, kam uglerodli rivojlanishni ta'minlashi kerak". Jahon va milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning ushbu printsipi to'rtta sektorning birligi: 1) qayta tiklanadigan energiya manbalari (masalan, quyosh, shamol, geotermal); 2) yashil qurilish va energiya tejaydigan texnologiyalar; 3) energiya tejaydigan infratuzilma va trans - port; 4) chiqindilarni qayta ishlash va

ener - giyaga aylantirish, buning uchun sanoat yaratish. "Yashil iqtisodiyot" inson va tabiatning ekotizimlarga bo'lgan ehtiyojlarini uyg'un ravishda qondirishga, energiya sarfini, ishlab chiqarish qarorlaridagi ijtimoiy xarajatlarni optimallashtirishga intiladi

Yashil iqtisodiyot kontseptsiyasi barqaror rivojlanishga quyidagi yo'llar bilan erishishga intiladi: 1) vaqtinchalik va fazoviy rejalashtirish (erdan foydalanishning kelishilgan rejalari, shu jumladan degradatsiyaga uchragan erlarni tasniflash, jamoat o'rmonlarini kengaytirish va suv havzalarini muhofaza qilishni amalga oshirish); 2) o'rmonlarni muhofaza qilish (kam ta'sirli daraxt kesish, xalqaro barqaror o'rmon boshqaruvi sertifikatlari, o'rmonlar yuqori darajada degradatsiyaga uchragan yoki o'rmonsizlangan hududlar bilan cheklangan, ular yuqori muhofaza qilinadigan o'rmonlar emas, degradatsiyani kamaytirish uchun harakatsiz erlar muhofaza qilinadi); 3) kon qazib olish (xalqaro tamoyillarga muvofiq amalga oshiriladi va chiqindilarni qayta ishlashning yaxshilanishi havo va suv); 4) qishloq xo'jaligi (barqaror qishloq xo'jaligi amaliyotlari tuproq sifatini qo'llab-quvvatlaydi va tiklaydi, kimyoviy o'g'itlardan foydalanish kamayadi va biologik xilma-xillik genlarining katta banki zararkunandalar va kasalliklarga ko'proq qarshilik ko'rsatish uchun duragaylanishi mumkin bo'lgan yovvoyi navlarni ta'minlaydi); 5) energiyani tejash (energiya samaradorligini oshirish ichki iste'molni, ayniqsa qazib olinadigan yoqilg'ilarni kamaytiradi, qayta tiklanadigan energiyadan foydalanishni kengaytiradi, qazib olinadigan yoqilg'ilarni iste'mol qilish xarajatlari va oqibatlari kamayadi, qayta tiklanadigan energiya manbalariga investitsiyalar elektr energiyasini ishlab chiqarishni markazsizlashtirish va ko'mir iste'moli va chiqindilarini kamaytirish maqsadida amalga oshiriladi. Beshinchi yo'l uchun, masalan, "yashil" sertifikatlangan xalqaro nazoratning talablari va qoidalari, xususan, zondlash, monitoring, DCD, BigData va boshqalarga asoslangan holda talab qilinadi. "yashil" texnologiyalarga texnologiyalar, protseduralar kiradi: 1) umumiy ekologik boshqaruv (chiqindilar, ifloslanish, tiklash va boshqalar); 2) qayta tiklanadigan energiya manbalari (quyosh, shamol, bioyoqilg'i va boshqalar); 3) xavflarni minimallashtirish, iqlim o'zgarishi, chiqindilar, suvning ifloslanishi va boshqalar; 4) energiya manbalaridan samarali foydalanish (energiya intensivligi, samaradorligi va boshqalar). Yashil iqtisodiyotning vazifasi jamiyat farovonligini oshirish,

ekotizimga yukni kamaytirish, izlash davlat siyosati, iqtisodiyot va ekologiya o'rtasidagi muvozanat. Davlat iqtisodiyotining yashil o'sishi uchun uy va sanoat darajasida boshqa energiya informatorlariga o'tish kerak. Janubiy Koreya davlat strategiyasi sifatida "yashil" iqtisodiyot g'oyasini qabul qilgan birinchi davlat bo'ldi[2]. Sanoat shakllanishi va urbanizatsiyaning yuqori sur'atlari biosferaning ifloslanishiga va issiqxona gazlari chiqindilariga olib keldi.

XXI asr boshida Seul (Janubiy Koreya) olimlari avvalgi strategiyalar endi ishlamayotganini aniqladilar. Shunday qilib, 2008 yilda prezident Li Myung Bak past uglerodli yashil ko'tarilish strategiyasini taklif qildi. O'sha paytdan boshlab "yashil" texnologiyalarni rivojlantirish rejalari davlat yalpi ichki mahsulotining 2 foizini tashkil etdi. Asosiy e'tibor energetika, chiqindilarni qayta ishlash texnologiyalari va atrof-muhitni o'rganish, shuningdek, "yashil" transport turlariga qaratiladi. 2010 yil iyun oyida Seulda global yashil o'sish instituti (gggi) tashkil etildi — rivojlanayotgan davlatlarga maslahat berish uchun ilmiy tadqiqotlar markazi. Endi GGGI ko'plab xalqaro tashkilotlar va universitetlarning hamkori. Daniya elektr energiyasi xarajatlari uchun soliq solinadigan har qanday bino uchun energiya samaradorligi mezonlari bilan ajralib turadi. Daniyada barcha elektr energiyasining taxminan 30% shamol stansiyalari tomonidan ishlab chiqariladi va 2050 yilga kelib davlat qazib olinadigan yoqilg'idan quyosh, shamol energiyasi, suv oqimlari va biomassa foydasiga voz kechishni rejalashtirmoqda. Finlyandiyada ular ushbu muammoni boshqacha hal qilishadi, ishlab chiqarilgan xom ashyodan foydalanadigan nol energiya sarflaydigan uylar qurishadi. Ushbu tuzilmalar qayta tiklanadigan manbalardan energiya oladi, bu erda yaxshi izolyatsiya issiqlikni himoya qiladi. Shvetsiya, chiqindilarga bo'lgan munosabati bilan tanilgan yashil iqtisodiyotning etakchilaridan biri, ya'ni chiqindilarning 50% qayta ishlashga to'g'ri keladi va 49% bioenergiya ishlab chiqarish uchun yoqiladi. Ko'proq bioenergiya olish maqsadida mamlakat har yili Britaniya va Norvegiyadan tonna chiqindilarni faol ravishda import qiladi. Rasmiylarning ta'kidlashicha, mamlakat gaz, neft, ko'mir va atom energiyasidan butunlay voz kechmoqchi. AQShda 2000-yillarda mamlakat iqtisodiyotini isloh qilishga qaratilgan "yangi yashil kurs" dasturi paydo bo'ldi. AQSh hukumati 2030 yilga kelib elektr transport vositalariga o'tishni va 2050 yilga kelib uglevodorodlardan voz kechishni maqsad qilgan loyihani ishlab chiqdi.

Shuningdek, Amerikada tovarlar yoki xizmatlarning energiya samaradorligini ajratib turadigan ixtiyoriy yorliqlash dasturi mavjud. O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish zarurati Evropa va AQShdagi xorijiy kompaniyalar bilan bir qatorda mamlakatdagi ekologik tarixni shaxsiy tushunish bilan birga keldi. O'zbekiston aholisining katta qismi noqulay sharoitlarda yashaydi. Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, transport ifloslanishning 50-90 foizini tashkil qiladi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, tobora ko'proq mamlakatlar har yili "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirmoqda. "Yashil" iqtisodiyotning eng yaxshi yetakchilari qatoriga 6 ta davlat kiradi: Janubiy Koreya, AQSh, Germaniya, Xitoy, Shvetsiya va Shveytsariya. Va Finlyandiya, Daniya va Rossiya kabi davlatlar bu muammo ustida ishlamoqda va ehtimol yaqin orada o'nta "yashil" mamlakatlar qatoriga kiradi. Shunday qilib, "yashil" o'tishning milliy dasturlarini amalga oshirish institutsional bazani shakllantirishga, iqtisodiyotning an'anaviy sohalarini texnologik qayta jihozlashni moliyalashtirishga, shuningdek siyosiy Iroda mavjudligiga bog'liq.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Егорова М.С., Еремина Е.П. «Зеленная экономика, как явление современного этапа развития // Международный журнал экспериментального образования. 2015. № 4-2. С. 347-350;
2. <https://invlab-ru.turbopages.org/invlab.ru/s/ekonomika/chto-takoe-zelenaya-ekonomika/>
3. <https://informburo.kz/stati/zelyonaya-ekonomika-kak-ona-razvivaetsya-v-mire-i-kazahstane.html>
4. <https://cyberleninka.ru/article/n/usloviya-prakticheskoy-realizatsii-kontseptsii-ustoychivogo-razvitiya-i-formirovaniya-zelenoy-ekonomiki/viewer>
5. <https://vsdelke.ru/ekonterminy/zelyonaya-ekonomika.htm>